

Юрій Гумен

**ДИНАМИКА ЗАГРЯЗНЕНИЯ ВОДНЫХ РЕСУРСОВ ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ
УРБОИНДУСТРИАЛЬНЫМИ ОБЪЕКТАМИ И ТЕРРИТОРИЯМИ
ТЕЧЕНИЕ 1960-1990-Х ГГ.**

Актуальность данной темы заключается в критическом осмыслении сложных социально-экологических процессов, происходивших в 1960–1990-х годах на урбанизированных территориях Тернопольской области и в анализе вредного влияния техногенных явлений на экологическое равновесие населенных пунктов.

Ключевые слова: водные ресурсы, промышленные объекты, водоочистные сооружения.

Yuriy Gumen

**DYNAMICS WATER POLLUTION TERNOPIL REGION URBOINDUSTRIALNYMY
OBJECTS AND TERRITORY FOR 1960-1990'S.**

The relevance of this topic is in a critical understanding of complex socio-ecological processes taking place in the 1960–1990-ies in urban areas Ternopil region and to analyze the harmful effects of man-made effects on the ecological balance of settlements.

Key words: water, industrial facilities, water treatment plants.

УДК 94 "199" + 351.778.532(477.4)

Людмила Крива

**ПРОБЛЕМИ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У 90-Х РР. ХХ СТ.
(РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)**

У статті розглядається житлова проблема населення України у 90-х рр. ХХ ст. (регіональний аспект). Увага зосереджується на забезпеченні містян України житлом, проблемах житлового забезпечення молоді та пільгових категорій населення, приватизації житлового фонду.

Ключові слова: Україна, житло, житлові субсидії, пільгові категорії, форма власності.

Після проголошення незалежності України та переходу до ринкової моделі, держава фактично перестала бути суб'єктом житлового будівництва. Внаслідок цього обсяги будівництва житла у 1990 рр. значно скоротилися. Найнижчі показники зафіксовані в 2000 році, коли було побудовано лише 5,5 млн м² житла [1, с. 6].

Житлове законодавство у 90-ті рр. виявилось застарілим і неадаптованим до змін у суспільстві. Не були врегульовані правовідносини щодо ринку житла та забезпечення житлом громадян, які потребують соціального захисту. Одним з напрямків діяльності уряду в сфері житлової політики стала реформа житлово-комунальних послуг. Нагальним стало завершення розробки і прийняття нового Житлового кодексу України, який би забезпечив реалізацію конституційного права громадян на житло.

Оскільки житлова проблема у 90-х рр. практично в усіх регіонах України, як і раніше залишалася гострою, а вирішення її – важливою, нагальною потребою, усі ці чинники визначають актуальність теми дослідження.

Спеціальних досліджень з цієї теми немає, хоча певні її аспекти висвітлювалися у дослідженнях українських науковців. Зокрема, у дослідженнях Л. Ковпак охарактеризовано житлове будівництво у 90-х рр., процес реформування житлово-комунальних послуг [7]. У аналітичній доповіді О. Більовського охарактеризовано соціально-економічну ефективність житлових програм у перше десятиліття незалежності [1]. А. Пантелеймоненко дослідив розвиток житлової кооперації в Україні у ХХ ст. – на поч. ХХІ ст. [4]. У таких дослідженнях вивчають законодавче регулювання, кількість інвестицій у житлове будівництво, показники забезпеченості громадян тимчасовим або постійним житлом, тарифи та послуги у цій сфері.

Автор публікації ставить завдання дослідити регіональні особливості у впровадженні житлової політики української влади у 90-х роках ХХ ст.

З проголошенням у 1991 році України незалежною державою урядом зроблено численні спроби врегулювати житлову політику в умовах переходу до так званої "ринкової економіки". У 90-х рр. в Україні закладено систему нормативно-правових актів, які регулюють житлові відносини (Закон України "Про приватизацію державного житлового фонду" 1992 р., Конституція України 1996

року, а також укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та інші нормативно-правові акти). Продовжував бути чинним Житловий кодекс України 1983 року.

Однією з ознак часу стала приватизація житла, розпочата у 1993 році. Згідно з Житловим кодексом (1983 р.), приватизації підлягало житло, отримане від держави безкоштовно. Метою приватизації було створення умов для здійснення права громадян на вільний вибір способу задоволення потреб у житлі, залучення значної кількості громадян до участі в утриманні і збереженні існуючого житла та формування ринкових відносин у житловій сфері. Незважаючи на те, що більшість приватизованих квартир будувалися за рахунок державного фінансування, при оформленні приватизації власники сплачували певну суму коштів. Починаючи з 1993 року, майже 6 млн одиниць (далі – од.) житла, а саме квартир та однокімнатних будинків приватизовано населенням країни. Зокрема, можна відзначити що у 2003 році у Черкаській області більше приватизованих квартир та одноквартирних будинків, ніж у Кіровоградській області на 1393 од. Серед міст-лідерів Черкащини – міста Умань 584, та Сміла – 410 од. У Кіровоградській області: Олександрія – 473 од. та Світловодськ – 443 од. [2, с. 318].

У будь-якому суспільстві житло є і продовжує бути для людини предметом першої життєвої необхідності. Не випадково у конституціях сучасних цивілізованих держав право на житло визначається невід'ємним правом кожного громадянина. Україна не є винятком. Стаття 47 Конституції України визначає, що "Кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону" [3, с. 25–26].

Насправді ж задоволення житлових потреб громадян України, реалізація їх конституційного права на житло у перше десятиріччя незалежності відбувається з неабиякими труднощами. Інформація про забезпечення житлом населення Черкаської області у 1995 р. подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Міста	Забезпеченість житлом м²/особу	Кількість сімей, які перебували на обліку	Кількість сімей, які одержали житло
м. Ватутіне	16,5 м²/особу	1428	66
м. Золотоноша	16,7 м²/особу	1868	41
м. Канів	21,4 м²/особу	2488	13
м. Сміла	17,6 м²/особу	6971	379
м. Умань	16,2 м²/особу	6599	33

Інформація про забезпечення житлом населення Кіровоградської області у 1995 році подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Міста	Забезпеченість житлом м²/особу	Кількість сімей, які перебували на обліку	Кількість сімей, які одержали житло
м. Кіровоград	17,8 м²/особу	18253	601
м. Світловодськ	16,1 м²/особу	5026	200
м. Олександрія	17,5 м²/особу	6745	363
м. Знамянка	17,3 м²/особу	1725	174

Упродовж 1992–2003 рр. в Україні спостерігаються суттєві зміни у житловому фонді, а саме: зростає частка житлового фонду, що перебуває у приватній власності, водночас скорочується питома вага житлового фонду, що знаходиться у державній, комунальній власності, у тому числі й фонд будівельних кооперативів. Постановою Кабінету Міністрів України "Про дальший розвиток житлово-будівельної кооперації" від 20 жовтня 1992 р. декларувалася державна підтримка кооперативів. Згідно з постановою передбачалося надання кредиту на будівництво житлових будинків у розмірі 90 % вартості будівництва на термін до 30 років з погашенням щорічно рівними частинами [4, с. 2]. Для прикладу, у 1995 році у фонді житлово-будівельних кооперативів м. Черкаси на черзі перебувало 11042 сімей та однаків, з них лише 242 сім'ї отримали житло. У інших містах області кількість черговиків залишилася незмінною [5, с. 16].

Серед негативних явищ, що характеризують житлові умови сімей, слід відмітити зведену до мінімуму можливість одержання житла із державного або колективного житлового фонду. На 1 січня 1999 р. у Вінницькій області на обліку для одержання житла та поліпшення житлових умов перебувало 58,7 тисяч сімей, поліпшити житлові умови упродовж 1998 року 1098 сімей, або 1,9 % черговиків. При цьому слід зазначити, що за останні 8 років черга на поліпшення житлових умов

скоротилася на 9,1 %, а кількість сімей, що отримали житло – у 6,9 разів [6, с. 78]. На кінець 1995 року в містах Кіровоградської області на квартирній черзі перебували 47,7 тисяч сімей та однаків, з них поліпшили свої житлові умови 4,2 % сімей. У 1998 році з 43 тисяч сімей отримали житло лише 1,3 % тобто 575 родин, у 2000 році – 40 тис., з них 648 поліпшили свої житлові умови [2, с. 167].

Однією з причин скорочення темпів надання житла населенню є суттєве зменшення обсягів його будівництва. Так, наприклад, у Вінницькій області у 1998 році уведено в експлуатацію 1599 квартир загальною площею 138 тис. м², що на 34,6 % менше, ніж у 1997 році та на 74,5 % менше, ніж у 1990 році [6, с. 79].

Скорочення квартирної черги викликане рядом суб'єктивних причин, зокрема, ліквідацією її на підприємствах у зв'язку зі структурною перебудовою, звільненням працівників, відсутністю коштів на будівництво житла, а також надання населенню можливості купівлі житла без черги, тощо. Як і у попередні роки, близько 80 % черговиків Вінницької області (46,7 тис. сімей) перебували на обліку для одержання житла у державному та колективному фонді – решта стояли у черзі в житлово-будівельних кооперативах. З кожним роком збільшується термін перебування сімей у черзі на отримання житла. Так, якщо у 1990 році вінничани чекали поліпшення своїх житлових умов упродовж 10 років і 6,7 тис. сімей, то у 1997 році вже 11,4 тис., у 1998 році – 14,1 тис. Кожна четверта сім'я (12 тис.) стоїть на пільговій черзі, кожна двадцята (3,7 тис.) має право позачергового одержання житла. Це, зокрема, учасники та інваліди воєн, звільнені у запас військовослужбовці, багатодітні сім'ї та самотні матері, мешканці гуртожитків, ветхих та аварійних будинків, окремі категорії робітників та службовців, тощо [6, с. 88].

Слід відмітити значні розбіжності у наданні житла різним категоріям пільговиків. Так, якщо серед учителів та інших працівників загальноосвітніх шкіл та ПТУ Вінницької області квартири упродовж 1998 року отримали 4 %, воїнів-афганців – 3,6 %, мешканців ветхих та аварійних будинків – 3,3 %, багатодітних сімей – 2,9 %, то серед військовослужбовців, звільнених у запас або у відставку – 0,6 %, мешканців гуртожитків – 0,7 %, хворих (за встановленим переліком) – 1,2 % [6, с. 96].

У 90-х рр. в Україні склалася вкрай напружена ситуація із забезпеченням житлом постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи. Житло для цієї категорії громадян щороку будувалося, але, на жаль, не у тій кількості, яка необхідна. 1391 сімей черговиків у Вінницькій області складають сім'ї громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, з них 1062 сім'ї користуються правом позачергового одержання житла [6, с. 93].

Однією з форм покращення житлових умов переселенців-чорнобильців є придбання житла за рахунок Чорнобильського фонду. Так, у 1998 році у Вінницькій області у такий спосіб придбано усього одну квартиру. Крім того, 13 сім'ям виділені земельні ділянки та кошти на будівництво житла [6, с. 94]. В цілому ж за останні 8 років кількість сімей-чорнобильців, які стоять у черзі на отримання житла збільшилося у 11,5 раз, а темпи надання їм житла зменшились у 3 рази [6, с. 95].

Упродовж 1991–1996 рр. в Україні проведено 12 етапів централізовано підвищення розмірів квартирної плати й тарифів на комунальні послуги, а, починаючи з 1999 року, в регіонах України розпочався процес хаотичного підвищення (у декілька разів) плати за житло, воду, тепло та інші комунальні послуги [7, с. 161].

Після підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги, значна частина малозабезпечених родин була неспроможною оплачувати послуги за новими тарифами. Саме для забезпечення надійної підтримки таких верств населення була започаткована програма житлових субсидій. З 1 травня 1995 р., сім'ї, котрим було призначено субсидії, почали сплачувати за житлово-комунальні послуги не більше 15 % свого середньомісячного сукупного доходу. Субсидія призначається при перевищенні плати за комунальні послуги в межах установлених норм споживання з урахуванням пільг для всіх прописаних в житловому приміщенні і їх обов'язкового платежу. Для прикладу, у Вінницькій області у 2001 році 164852 сім'ям призначено субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг на загальну суму 6800,4 тис. грн. Зокрема, у м. Вінниця такі субсидії призначені 54488 сім'ям на суму 2 млн 739 тис. грн. Привертає увагу також проблема забезпечення житлом молодих сімей. Відсутність окремого, достатнього за розмірами та обладнаного усіма зручностями житла – один із чинників, який негативно впливав на психологічний клімат в сім'ї, спричиняв розлучення, стримував народжуваність. Багато молодих людей просто не наважуються створити сім'ю через відсутність власної квартири. Або ж ті, що одружилися, змушені проживати певний час з батьками, що часто призводить до конфліктів, а часом і до розлучень. Гостра житлова проблема, особливо у містах, відобразилася на прагненні молоді тимчасово працювати за кордоном через неможливість вирішити житлову проблему. У 1998 році в Черкаській області на черзі перебували 1930 молодих сімей з них отримали житло лише 34 сім'ї, тоді як у Вінницькій області з 2,7 тис. молодих сімей, що перебували у черзі, квартири одержали 57 сімей, або 2,1 % [6, с. 102].

Отже, незважаючи на прагнення влади врегулювати житлове законодавство у перше десятиріччя незалежності, залишається багато проблем як державного, так і регіонального рівнів, які необхідно було вирішувати. Зокрема, це стосувалося надання житла пільговим категоріям населення, сімей, які перебували на черзі ще з радянських часів, кредитування житла, поліпшення житлових умов.

Список використаних джерел

1. Державна житлова політика України: проблема соціально-економічної ефективності: аналіт. доп. / О. А. Більовський. – К.: НІСД, 2012. – 136 с.
2. Статистичний щорічник Кіровоградської області за 2003 рік / Головне управління статистики у Кіровоградській області. Загальне керівництво Н.П. Моторної. Стор. – 537, вих. № 14 – 44 від 23.07 2004 р.
3. Конституція України: прийняття на V сесії Верховної Ради України 28. 06. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996 рік. – № 30. – С. 141.
4. Пантелеймоненко А. Генезис і тенденції розвитку житлової кооперації в Україні / А. Пантелеймоненко // ВІСТІ ЦССТУ. Діловий випуск. – 2011. – № 43. – С. 1–8.
5. Статистичний щорічник Черкаської області за 2004 рік / Головне управління статистики у Черкаській області.
6. Діти, жінки та сім'я Вінничини: стат. зб. – Вінниця.: Вінницьке обласне управління статистики, 1999. – С.120.
7. Ковпак Л. В. Соціально-побутові умови життя населення України в другій половині ХХ ст. (1995–2000 рр.) / Л. В. Ковпак Київ.: Інститут історії України НАНУ, 2003. – 250 с.
8. Ничипоренко С. В. Молодіжна сімейна політика в Україні / С.В.Ничипоренко – Умань: Видавець "Сочінський", 2011. – 217 с.

Людмила Кривая

ПРОБЛЕМЫ ЖИЛИЩНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНСКОЙ ВЛАСТИ В 90-Х ГГ. XX СТ. (РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ)

В статье рассматривается жилищная проблема населения Украины в 90-х гг. XX ст. (региональный аспект). Внимание сосредоточивается на обеспечении горожан Украины жильем, проблемах жилищного обеспечения молодежи и льготных категорий населения, приватизации жилищного фонда.

Ключевые слова: Украина, жилье, жилищные субсидии, льготные категории, форма собственности.

Lyudmyla Kryva

PROBLEMS OF UKRAINIAN AUTHORITIES' HOUSING POLICY IN THE 90'S OF THE 20TH CENTURY (REGIONAL ASPECT)

The housing problem of the Ukrainian population in the 90s of the 20th century has been examined in the article. Attention is focused on providing the Ukrainian townspeople with habitation, problems of providing youth and preferential categories of population with habitation, privatization of housing.

Key words: Ukraine, habitation, housing subsidies, preferential categories, property category.